

»I 'teoretičari' i prevodioci praktičari u suštini su 'stvaraoci' koji imaju isti cilj ovladavanje složenim procesom prevodenja.«

Slično pitanje – teorija ili metodologija prevodenja – iz nešto drugačijeg ugla osvetljava i Mila Stojnić. Prevodiocu vlastiti jezički sistem ne pruža sve potrebne elemente da iskaže sadržine koje je pisac želeo da saopšti, a teorija mu je tu od male pomoći, smatra Mila Stojnić. Jedino što je teorijom do sada nepobitno utvrđeno – jeste da se prevodilački zadatak ne može konačno rešiti ni na leksičkom, ni na morfološkom, ni na sintaksičkom nivou. Zato Mila Stojnić drži da prevodilac književnometničkog dela ima posla s dva odelita, veoma složena sistema struktura – lingvističkim i književnim, te da se za njegov posao ne mogu izvući nikakva opšta pravila osim jednog opštevažećeg metodološkog postupka, a on je »za ovu oblast interdisciplinarn: književnoteorijski, književnoistorijski, lingvistički, sociološki, filozofski, etnološki« – zaključuje Mila Stojnić.

U priloge u kojima se raspravlja o tome da li je teorija prevodenja moguća, uvršćujemo i onaj Jovana Janičijevića; on smatra da književnost i književno prevodenje valja proučavati zajedno: »Ako se književno stvaranje shvati kao zagonetanje, kao svojevrsno kodiranje, umetničko prevodenje je istovremeno odgonetanje, zapravo dekodiranje radi ponovnog zagonetanja« – piše naš prevodilac, zaključujući da književno prevodenje buduću »delom vivisekcija završene, umetničke celine, delom umetničko stvaranje u oblasti izvorne književnosti oslonjena na staro književno delo«, pruža dokaze protiv mogućnosti posebne teorije prevodenja, koja neće biti ogranak teorije književnosti; prevodenje je i samo vid proučavanja i tumačenja književnosti.

Pitanja teorije prevoda dotiče se i Slobodan Grubačić u prilogu »Prevod i književna istorija«; Grubačić je mišljenja da se teorija prevoda ne može naprosto apstrahovati iz istorije prevoda, jer ova bitno doprinosi njegovom objašnjenju – utoliko pre što se i sama teorija istorijski razvija.

Zbornik »Teorija i poetika prevodenja« završava se priložima trojice vrsnih prevodilaca koji su, prvenstveno, književnici, stvaraoci. »O prevodenju savremenih pozorišnih komada« piše Dragoslav Andrić, »Pesnik kao prevodilac« naslov je priloga Milovana Danojlića, dok je tekst Branimira Živojinovića jednostavno označen kao »Beleške o prevodenju«. »Prevodenje – to je traženje novih puteva ka sebi i drugima« – piše Andrić; »Prevodenje je služenje«, veli Živojinović.

Emotivno obojena, ova tri teksta ne donose ništa manje istina, ne sadrže ništa manje visprenih i pronaljaljivih opaski o prevodenju (pa i njegovim »teorijskim aspektima«) i prevodima od ostalih, nepristrasnije napisanih priloga u ovom zborniku. Primećujemo da se ovi autori, iz svoje velike i cenjene prevodilačko-stvaralačke prakse, s izvesnim (možda opravdanim?) prezirom osvrću na pokušaje teorijskog osmišljavanja prevodenja uopšte.

»U onoj meri u kojoj je prevodenje zanat, teorija o njemu bi mogla biti korisna i poželjna; u onoj meri u kojoj je umetnost, teorija ne samo što je bespredmetna, nego i štetna«, smatra Branimir Živojinović, i dodaje da je »smešna težnja borniranih učiteljskih glava da stvore teoriju prevodenja na osnovu onog što je izvan bića prevodenja; a sve te glave upravo tako čine«. Danojlić je još oštrij: pojavile su se, kaže, »profesionalni lingvisti, profesori, upređivači i drugi jalovi kontrolori, koji su se počeli baviti nemogućnošću. Teorija je potisnula praksu: počeo je lov na pogreške...«

Pošto su u Zborniku ravnopravno zastupljeni i »lovci na pogreške«, »bornirane učiteljske glave« i oni drugi, to jest učtivije, a rečima Miodraga Sibinovića rečeno, i »teoretičari« i »stvaraoci«, ostaje nam da se složimo s rečima priredivača Ljubiše Rajića da prilozi u Zborniku ilustruju panoramu teorijskih i empirijskih problema prevodenja. I ne samo problema, dodali bismo, već i viđenja prevoda, prevodenja i prevodilaca.

NAJDAN PAŠIĆ: »ISTORIJSKI PUT KOMUNE«,

»rad«, beograd 1981.

piše i Branka Trivić

Na značaj razuđenog teorijskog i publicističkog opusa profesora doktora Najdana Pašića skoro da je nepotrebno posebno ukazivati. Jedan od pionira naše političke nauke i nezaobilaznih imena moderne politikologije, Pašić je svojim teorijskim optikumom obuhvatio gotovo sve bazične političke kategorije – od pojma politike i nauke o politici, uporedne analize savremenih političkih sistema, do nacionalnog pitanja u savremenoj epohi, političkih partija, odnosa države i samoupravljanja, političkog organizovanja samoupravnog društva i brojnih drugih problema političke teorije i samoupravne prakse

»Rad« *Istorijski put komune*, nastao je kao rezultat dugogodišnje i svestrane autorove preokupacije pitanjima političke organizacije samoupravnog društva. Shvatajući opštinu kao samoupravni mikrokosmos, autor će u ovoj studiji argumentovanom analizom pokazati da je komuna ogledalo svih značajnih političkih zbivanja u nas. Sva politička gibanja i treperenja u ovom »fragmentarnom totalitetu« pokazaće svoju dublju društveno-ekonomsku zasnovanost. I obrnuto, dakako. Budući osnovna samoupravna društveno-politička zajednica, deo globalnog sistema društvenog samoupravljanja, komuna će pokazati vibratnu osetljivost i »poroznost« za pulsiranje političkog sistema u celnj. Saznanje da su gotovo sve značajnije »škole« socijalističke orijentacije imale u svom rasponu interesovanja komunu kao najautentičniju mogućnost prevazilaženja etatizovane birokratske države, inspirisalo je autora da se kritički osvrne na lucidne momente i »slepe mrlje« njihovih komunalnih projekata. Kritičkom analizom anarhističke sindikalno-korporativističke, komunalno-federalističke i gild-socijalističke projekcije komune i promišljanjem suštine Marksove analize iskustava Pariske komune i njenog značaja za marksističku političku teoriju, autor će se približiti kon-

kretno-istorijskim dilemama razvoja komune u političkom sistemu socijalističkog samoupravljanja.

Pre nego što se kritički osvrne na istorijske sadržaje i političke implikacije različitih shvatanja lokalne samoupravne, Pašić, ukazuje na bitnu istorijsku zakonitost koja se ispoljava u jasnijoj povezanosti obima lokalne samoupravnosti u celini političkog sistema i karaktera samog tog sistema. Nedostatak lokalne autonomije u svim društveno-istorijskim sistemima do sada je bio siguran indikator autoritarnih oblika vladavine. I kapitalistički i socijalistički sistemi bogati su ilustracijama ove zakonitosti. Na svim istorijskim i političkim nivoima razvoja ljudskog društva, bez obzira na karakter političkih sistema, opštinska samouprava bila je jedan od najpouzdanijih pokazatelja i merila demokratije.

S pobedom buržoasko-demokratskih revolucija i postepenim izrastanjem države u nesagledivu birokratsku mašineriju, otuđenu silu koja se suprotstavlja čoveku i društvu, značaj lokalne samouprave kao potencije proširenja demokratije postaje sve očigledniji. Šta je radnički pokret postajao brojniji i organizovaniji, sve akutnije se postavljalo pitanje alternativnog oblika političke organizacije, koji je primeran potrebama društveno-ekonomskog oslobođenja radničke klase.

Pariska komuna pružila je primer organizovanja političke vlasti na osnovama samoupravljanja, podstakavši svojim originalnim uređenjem teorijsku misao u raznim strujama radničkog pokreta. Paradigma Pariske komune još uvek predstavlja izvor inspiracije teorijskim projekcijama revolucionarnih procesa podruštvljavanja politike. Čuvena je Marksova misao u »Građanskom ratu u Francuskoj« koja označava komunu kao »najzad pronađeni politički oblik pod kojim se moglo izvršiti ekonomsko oslobođenje rada«. Ovo istorijsko iskustvo pariskih radnika postaće idejna nit vodilja u stvaranju teorijskog i praktičnog koncepta ruskih sovjeta u jugoslovenske samoupravne opštine.

Na putu do odgovora na pitanje kakvi treba da budu oblici i institucije društvene integracije u budućem socijalističkom društvu, autor se osvrće na razmišljanja koja su išla u raznim pravcima. Anarhistička, sindikalno-korporativistička projekcija komunu stavlja u ulogu radionice koja će zameniti državu. Ovaj projekt društvene organizacije pretpostavlja ukidanje države i svih oblika političke organizacije primernih klasnom društvu, i njihovo zamenjivanje radno-proizvodnim organizacijama povezanim »odozdo do gore«. Autor podseća na anarhosindikalističke ideje Žorža Sorela, koji će isticati ulogu sindikata i generalnog štrajka kao glavnog oružja revolucionarnog nasilja. Za polaznu tačku društvene organizacije uzima se proizvodna ćelija – mesto rada, nezavisno od političkih ubeđenja, duhovne orijentacije i mesta stanovanja ljudi. Anarhosindikalistički teoretičari su naivno verovali da će veze ljudi proizašle iz njihove profesionalne uzajamnosti, uspešno zameniti organizme čija je bit etatistička institucionalizacija. Drugi neuspeo pokušaj negacije birokratske države autor prepoznaje u onim teorijskim opredeljenjima u radničkom pokretu koja bi se mogla nazvati komunalno-federalističkim. Za razliku od anarhosindikalističke opsesije radno-proizvodnom ćelijom, mislioci ove orijentacije okosnicu revolucionarnog ukidanja centralizovane birokratske države vide u slobodnoj, autonomnoj zajednici – komuni. Federacija slobodnih komuna, »odozdo do gore«, bila bi najdelotvornija supstitucija centralizovanog birokratskog aparata države. Komuna, kako su je videli zagovornici ove orijentacije, bila bi apsolutno/monolitni samodovoljni i totalni organizam. Čovek bi se socijalizovao do potpune identifikacije sa zajednicom kojoj pripada.

Ukazujući na to da su ove koncepcije nosile u sebi mnoge elemente socijalne utopije, Pašić isticke njihov antiistorijski i antidemokratski smisao, koji se jasno vidi u egzaltiranom vapaju za komunom kao totalnom i totalitarnom zajednicom. Preko granice takve monolitne i uniformne zajednice ne pojavljuje se više čovek – pojedinac i društveno stvaralačko višeglasje. Glavna slabost ovih projekata je »u tome što su sve protivrečnosti globalne društvene strukture hteli da zatvore i razreše u mikrokosmosu jednobraznih osnovnih ćelija«.

Gild-socijalistička koncepcija pokušava da pomiri ova dva antinomična projekta, tako što će mehanicistički sjediniti radno-proizvodnu integraciju i oblike teritorijalno-političke organizacije u strukturi predstavničke države. Mehanizam parlamentarne demokratije ne bi pretrpeo suštinsku promenu, ali bi se povećao stepen lokalno-komunalne autonomije. Sredstva za proizvodnju bila bi prenetna u društvenu svojinu, a proizvodnim procesima bi upravljale *gilde*, kao radnički strukovni savezi. Upravljanje bi bilo zasnovano na principima radničkog samoupravljanja. Ukazujući na sklonost pragmatizmu i kompromisu, karakterističnu za englesku političku misao, Pašić isticke da je glavna slabost ove koncepcije sadržana u hipotezi da je moguće u strukturi društvene organizacije ugraditi sistem samoupravne

